

HENRY HEMMING

ONZE MAN IN NEW YORK

HOE NIEUWS AMERIKA DE
TWEEDE WERELDOORLOG IN TROK

Henry Hemming

Onze man in
New York

Hoe nepnieuws Amerika de Tweede Wereldoorlog in trok

Uitgeverij Omniboek

Inhoud

Voorwoord	9
Deel I: Beginner	13
Deel II: Spionnenbaas	83
Deel III: Solist	147
Deel IV: Partner	215
Deel V: Bondgenoot	273
Epiloog	292
Nawoord	298
Dankwoord	302
Noten	305
Register	341

Deel I

Beginner

11 juni 1940

Aantal dagen dat Groot-Brittannië in oorlog is: 282

Geallieerde verliezen op de Atlantische Oceaan (tot dan toe): 1.135.263 ton scheepsruimte

Omvang Britse leger: 1.650.000 man

Omvang Duitse leger: 4.347.000 man¹

18-23 mei 1940

Opiniepeiling Gallup: Bent u van mening dat de Verenigde Staten Duitsland de oorlog moeten verklaren en gevechtstroepen naar Europa moeten sturen?

Ja: 7%²

1

Van een afstandje viel er weinig bijzonders op aan de MV *Britannic*, de oceaanstomer die zich klaarmaakte voor de overtocht naar New York. Terwijl de laatste vracht vanaf de dokken van Liverpool aan boord werd geladen, klonken de gebruikelijke kreten van de stuwadoors uit boven het geluid van de scheepsmotoren. Een scherpe benzinegeur vermengde zich met de zeelucht. Achter een zuilenrij lag de Ierse Zee, een glinsterend blauw oppervlak dat er geruststellend vertrouwd uitzag. Alles was zoals het moest zijn. Alleen was dat niet zo.

Aan boord van de *Britannic* bevond zich een klein leger aan arbeiders in dienst van de Britse regering. Ook aanwezig op het schip waren meer dan honderd kinderen in matrozenpakjes of gesteven witte jurkjes, van wie er velen teddyberen ter grootte van reddingsvesten vasthadden, ten minste zestig diplomaten in donkere pakken en eveneens twee leden van de Britse koninklijke familie. In het scheepsruij stonden meer dan zevenhonderd kratten met goudstaven, die vandaag de dag een waarde van bijna 600 miljoen euro zouden hebben. Deze goudberg en het merendeel van de mensen op de *Britannic* hadden één ding gemeen. Alles en iedereen werd naar de Verenigde Staten gestuurd als deel van een wanhopige laatste poging om Groot-Brittannië van de ondergang te redden. Hetzelfde kon je zeggen van de spion die net was ingescheept.

Het was de ochtend van 11 juni 1940. Groot-Brittannië was al in oorlog met Duitsland en zou dat aan het eind van de dag ook met Italië zijn. Terwijl de vertaling van Mussolini's oorlogszuchtige toespraak voor de avondkranten in het lood werd gezet, moesten de geallieerde troepen in Noord-Frankrijk zich almaar verder terugtrekken. Ze werden teruggedron-

gen door Duitse jongemannen, sommige met wijd opengesperde ogen onder invloed van methamfetamine, die hun vliegtuigen, tanks, paarden, bepantserde voertuigen en motorfietsen steeds verder het vijandelijk gebied in dirigeerden. Om hen heen leek een wereld ineen te storten. Polen, Denemarken, Noorwegen, België en Nederland waren gevallen. Nu wankelde Frankrijk op het randje van de afgrond. Het lag voor de hand dat Hitler zich daarna op Groot-Brittannië zou richten.

Eerder die dag had de Britse premier Winston Churchill, die dat ambt pas een maand bekleedde, het volgende geschreven aan Franklin D. Roosevelt, president van de Verenigde Staten: ‘We bereiden onszelf voor om zijn razernij te weerstaan en ons Eiland te verdedigen.’¹

Eiland met hoofdletter. Het was alsof de Britse Eilanden vanwege de ernst van de situatie de geografische werkelijkheid hadden overstegen en in de denkwereld van de premier waren geworden tot één enkel soeverein eiland, tot een burcht die weldra bestormd zou worden.

De dag erna wendde Churchill zich tot een generaal met de woorden: ‘Binnen drie maanden zijn jij en ik dood.’² Acht dagen eerder had hij het parlement een krachtadiger toekomstbeeld geschetst. Daarin hield hij de parlementsleden voor dat wanneer de Duitsers kwamen, de Britten hen op de stranden zouden bevechten en zich nooit en te nimmer zouden overgeven. Die speech bevatte echter ook passages die tegenwoordig minder bekend, maar wellicht veelzeggender zijn. Churchill zei namelijk eveneens dat als het land het onderspit dolf, de Britse regering ‘de strijd zou voortzetten, totdat, wanneer God de tijd rijp acht, de Nieuwe Wereld met al haar macht naar voren zou treden om de Oude Wereld te redden en te bevrijden’.³ Er werd niet langer omheen gedraaid. De Britse campagne om de Verenigde Staten aan zijn zijde te krijgen, was van start gegaan.

Loom voer de *Britannic* de haven van Liverpool uit. Intussen werden overal in het land zandzakken opgestapeld, bunkers in beton gegoten en troepen gedrild (weliswaar vaak zonder wapens). In Whitehall legden gelaten ambtenaren de laatste hand aan de plannen om het gehele regeringsapparaat naar overzee te verplaatsen voor wanneer – of als – de Duitsers Londen innamen. Anderen hielden toezicht op het gestage transport van de Britse goudreserves naar Noord-Amerika, waaronder dat fortuin verstopt in het ruim van de *Britannic*.

Op het dek zagen passagiers de Britse kustlijn langzaam kleiner worden, totdat deze geheel was opgegaan in de zee en de lucht. Hun gedachten moeten alle kanten op zijn gevlogen, zowel naar de vrienden en familie die ze achterlieten als naar de gevaarlijke tocht die ze voor de boeg hadden.

Sinds het begin van de oorlog hadden Duitse onderzeeërs meer dan een miljoen ton aan geallieerde scheepsruimte naar de bodem van de Atlantische Oceaan getorpedeerd. In de afgelopen weken waren de verliezen explosief toegenomen.

De *Britannic* voer in konvooi richting het westen. Na drie dagen op zee prikten ordonnansen nieuwsbulletins op de mededelingenborden van het schip. Ongeruste passagiers dromden massaal samen om de laatste berichten uit Europa te vernemen. Het nieuws bleek akelig. Die ochtend, zo stond er in het bulletin, hadden Duitse troepen de voorsteden van Parijs bereikt.

Frankrijk was gevallen. Vanaf nu stond Groot-Brittannië er alleen voor.

Terwijl Duitse soldaten in de Franse hoofdstad feestvierden, raakte de *Britannic*, met zijn merkwaardige allegaartje aan spionnen, diplomaten, leden van het koningshuis, kinderen en goud, voor het eerst sinds het vertrek uit Liverpool het konvooi kwijt dat hun beschutting gaf. Vanuit Canada werden er vliegtuigen gestuurd om luchtdekking te bieden. *The New York Times* wist echter te melden dat de ‘mist zo dik werd dat het vliegtuigescorte het schip niet meer kon lokaliseren’.⁴ Deze elegante oceaanstomer op leeftijd stond er dus alleen voor. Net zoals Groot-Brittannië. Voor beide was redding afhankelijk van de Nieuwe Wereld.

De mensen aan boord van de *Britannic* waren inmiddels wel gewend geraakt aan het geruststellende gegons van de vliegtuigen boven hen, evenals aan de aanblik van de andere schepen in het konvooi. De totale leegte om hen heen moet spookachtig gevoeld hebben. Elk moment kon een U-boot toeslaan, en er was niets dat ze daartegen konden doen.

Een van de passagiers die zichzelf schrap zette voor de knal waarmee een torpedo zich in de romp boorde, was de drieënveertigjarige Bill Stephenson. Had je hem ontmoet op de *Britannic*, dan had je hem allicht voor een zakenman gehouden. Uit zijn kleding en dure scheepshut kon je afleiden dat hij welvarend was. Dikke kans dat je een gesprekje met hem leuk zou hebben gevonden. Zelfs iemand die meerdere redenen had om een wrok tegen hem te koesteren, zou later toegeven dat ‘het onmogelijk was om Bill Stephenson niet aardig te vinden’.⁵

Qua uiterlijk maakte Stephenson geen indruk. ‘Klein van stuk,’ herinnerde een secretaresse zich, ‘gedrongen gestalte’ en ‘heel stil’.⁶ Maar in tegenstelling tot veel andere kleine mannen ‘hief hij nooit zijn hoofd omhoog om je aan te kijken,’ herinnerde schrijver Roald Dahl zich. ‘Hij hield zijn kin in, en alleen zijn ogen, die overigens zeer licht waren, richtten zich omhoog. Daarnaast verhief hij werkelijk nooit zijn stem.’⁷ Deze stille intensiteit is door veel mensen opgemerkt. Velen hadden ook het idee dat hij zichzelf

leek in te houden. ‘Hij luisterde altijd in opperste concentratie naar wat ik te zeggen had,’ vertelde een medewerker, ‘met de sympathieke aanzet van een glimlach in zijn mondhoeken.’⁸ Het was alsof er in Stephenson iemand met een enorme, rusteloze energie in de huid van een gereserveerd man was terechtgekomen.

Het is onwaarschijnlijk dat iemand die hem aan boord ontmoette, geloofd zou hebben dat hij een spion was, of dat hij onderweg was naar de grootste uitdaging van zijn leven, die hem omhoog zou stuwen naar een wereld waar hij zorgwekkend weinig vanaf wist. Stephenson had het grootste deel van zijn leven als zakenman doorgebracht. Hij voelde zich thuis in de wereld van investeringen: hij was op zijn gemak als hij nieuwe ondernemingen beoordeelde, onderhandelde over aandelenopties of zakelijk onderpand voor leningen veiligstelde. In de dagen die voor hem lagen, zou hij echter beginnen aan zijn nieuwe carrière als inlichtingenofficier.

Slechts een paar dagen voordat hij op de *Britannic* inscheepte, was Stephenson door de Britse buitenlandse inlichtingendienst MI6 aangesteld als hoofd van hun post in de Verenigde Staten. MI6 duidde de VS met de codenaam ‘48-LAND’ aan, naar zijn toenmalige achtenveertig staten. De inzet kon niet hoger zijn. Maakte hij fouten, dan zou dat de kans dat zijn land de nederlaag nog kon afwenden drastisch verkleinen. Had hij daarentegen succes, dan zou dat betekenen dat hij een grote bijdrage aan de overwinning leverde.

De *Britannic* stoomde ongehavend de mist uit. Enkele dagen later, op 21 juni 1940, merde het schip aan bij Pier 54, in het hart van Manhattans vleesverwerkingsindustrie. Het was een koele, maar heldere dag. Terwijl de eerste passagiers de loopplank afliepen, werd de skyline van de stad omfloerst door een dromerig, citroengelicht.

Op nagenoeg hetzelfde tijdstip, maar bijna 5000 kilometer verderop in Frankrijk, klom Adolf Hitler net buiten Parijs in een treinwagon. Daar stipuleerde hij de voorwaarden voor een wapenstilstand aan Frankrijk. Het was dezelfde wagon op dezelfde locatie waar in 1918 een Duitse delegatie de wapenstilstand had getekend. Even later kondigden Duitse radiozenders een tiendaagse viering af van de nazioverwinning op Frankrijk. Ze sloten af met een belofte van wat komen zou: ‘We zetten zeil richting Engeland’ met een invasiemacht zoals ‘de wereld nog nooit heeft aanschouwd’.⁹

Onder de kleine menigte die de *Britannic* opwachtte, was de sfeer ingetogen. Op het lagergelegen gedeelte van Pier 54 werden buiten het zicht al snel de honderden kratten met Brits goud op bepantserde trucks geladen, die vervolgens naar de Federal Reserve Bank in New York reden. Daarbo-

ven verlieten de passagiers het schip op vergelijkbare wijze: stil en zonder meer dan nodig prijs te geven omtrent de reden en precieze bestemming van hun bezoek.

Ook Bill Stephenson verliet het schip, en aan het eind van de pier werd hij opgewacht door een chauffeur. Nadat zijn bagage in de auto was gelegd, verdween hij in de rumoerige straten van New York, een stad waar mensen naartoe gaan om zichzelf opnieuw uit te vinden. Laat dat nu precies zijn wat hem te doen stond.

‘De meest effectieve beïnvloedingscampagne ooit.’

– *Washington Post*

Toen William Stephenson (‘Onze man in New York’) in juni 1940 in de Verenigde Staten aankwam met orders van de Britse geheime dienst om de Amerikaanse publieke opinie te ‘regelen’, stond Groot-Brittannië op het punt de oorlog te verliezen. Maar liefst 86% van de Amerikaanse bevolking was erop tegen dat hun land ten strijde zou trekken tegen nazi-Duitsland. Maar dit zou snel veranderen.

Degenen die tegen de Amerikaanse inmenging in de oorlog waren, zoals de vliegpionier Charles Lindbergh, spraken van een Brits complot om de VS in het conflict te trekken. Zij vreesden dat de Britten op de een of andere manier de Amerikaanse media overspoelden met ‘nep-nieuws’, infiltreerden in lobbyorganisaties, opiniepeilingen vervalsten en zich bemoeiden met de Amerikaanse politiek.

Schokkende feiten, maar het was waar. Deze waarheid wordt nu onthuld door Henry Hemming, die voor dit boek toegang had tot voorheen geheime documenten, waaronder de dagboeken van zijn eigen grootouders. Stephenson was een solist en een vat vol tegenstrijdigheden, maar wat hij deed veranderde het verloop van de geschiedenis.

‘Onthullende en fascinerende geschiedschrijving.’

– William Boyd

HENRY HEMMING is een Britse non-fictieschrijver. Hij schreef onder meer het ook verfilmde *M: Maxwell Knight*, *MI5's Greatest Spymaster*. Zijn vader werd als peuter gered van verdrinking door William Stephenson.

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 978-94-019-1658-5 NUR 680/320

9 789401 916585